

ČESKÁ SPOLEČNOST

DOPISY JEDNOHO BLAZÍROVANÉHO ČÍŇANA

I

Nejdražší české Humoristické listy!

Vybízíte mne, abych Vám o všech klepech a jiných důležitých věcech, jež se v nebeské naší říši zběhnou, *česky* a k tomu *humoristicky* dopisoval. Ó nejdražší „humore“ český, probuď se ze svých snů a rozvaž sobě, čeho žádáš. Co *český* dopisovatel mimo to, že se co Číňan v češtině neznám a posud pochopiti nemohu, jak se dlouhodechá vele-slavínská *latinská čeština* pro naše doby vzornou nazývat může, — nebyl bych ani originálem, jelikož už tak mnoho Číňanů česky psalo — — a originálním chci a musím být! Za druhé nesídlím poblíž našeho Syna Nebes, Žlutého Pána, Květu Středu atd. a nemohu věděti, kolik kuliček opijních denně požívá a kolika mandarínům břicho rozpá-rati dává. O poslednější data budu se ale přece všemožně starat a spíšu o tom způsobu smrti velkou knihu, v níž dokážu, že odsuzování a trestání se děje v Číně nejracional-nějším způsobem — na příliš moudrých a otevřených hla-vách ztrátou hlavy a na mandarínech ztrátou břicha.

O takových důležitých věcech mohl bych tedy jen zřídka dopisovat, ještě méně ale o jiných zjevech na našem poli-tickém obzoru. Nejsa sám diplomatem a nechtě jím ani býti proto, že toto umění v nynějších dobách překvapující kroky činí a my Číňané, jimž už přes dvě stě let nohy v ne-přirozené střevíce od dětských let se těsní, postačovat jaksi nemůžem, musil bych Vám zprávy toliko z čínských novin vypisovat. Nastojte ale, kdybych i chtěl, nemohu už proto, že ani žádných politických novin nemáme! Vy se divíte? Vy pravíte, jak je to za nynějších dob možno, kde potřeba politických novin tak veliká, kde politické časopisectvo měřítkem životní síly, zrcadlem snah každého národa — Mlčíte-li pak! Což o to, vy byste se toho naptaly a každý

jednotlivý blázen dá více otázek než deset moudrých zodpovídat může! My nechceme a nechceme mít politické noviny — vlastně chtěli bychom, nechceme ale přece! Několik Číňanů chtělo sice něco podobného nedávno zřídit, než sobě ale vyčistili nehty, usnuli i s projektem. Máme ovšem něco, co vypadá jako politický časopis; vychází to ale vždycky kvečeru už pro druhý den, a jest to tedy také vždy velmi včerejší.

Konečně byste mne dříve musely poučit, kde bych co Čech-Číňan humoru nabral! Kterýpak pravý Čech-Číňan může nyní rozmar, a tedy také humor mít!? Mně se zdá, že jste si toho dobře nerozvážily! Na maškarním plesu lidského humoru mohli bychom leda co satyrové tančit, když ale ta zpropadená kuří oka a ty úzké střevíce — — Ostatně myslím také, že jsou humor i satira týkající se všeobecných zájmů velmi zbytečny. Dějiny lidstva podobají se mně věčnému stavění babylónské věže. Lidstvo sobě vzpomene na jistý kousek nebe a chce k němu věž vystavět. Pachtí se dost dlouho svorně za svým cílem; náhle však se rozpadne v několik náhledů, lidé sobě více nerozumějí a staví znovu za novým cílem — zase zbytečně. Přitom je každý jednotlivý stavitel, pohlídne-li ku konci života na to, co učinil, pouhým komediantem, a největším už ten, který nejopravdivěji sobě počíná. Je to až k smíchu, jak komicky každý člověk žije a působí; teprv celek dohromady tvoří jakés takés opravdové drama. Při vtipkování a satirizování musel by člověk tedy nejdříve od sebe samého začít, což zase nebezpečno bývá; jakmile totiž někdo se sám sobě vysmívá, myslí všickni ostatní, že se směje jim. A o společenských poměrech satirizovat? Jakž je to možno, když žádných vlastních nemáme. Musel bych studovat národní přísloví a národní pohádky, abych se česko-čínského humoru dopídil; ty jsou ale beztoho všem známy a patří do starého hamparátí, milý „archíve č. r. a vtipu“!

A pak, kdyby i toho všeho nebylo, jsem blazeovaný! Mne už nudí všechno, ničemu se nezasměju a pro nic se nezlobím. Ba ani nečtu — leda politické časopisy jiných národů. Zač ale stojí ty časopisy v míru? Opisují Machia-

velliho, Mazariniho, Börneho, aniž by jich při svých plagiátech citovaly, a já už všechny spisy těch mužů znám, a mizerné slivky novinářské mne tedy bavit nemohou. Ještě takhle, když je válka — à propos, víte-li pak, proč vlastně poslední Vaše válka v Evropě povstala? I sedím vám jednou před Novým rokem na svém divanu. Byl jsem strašně blazeován a byl bych si snad z dlouhé chvíle břich rozpáral, kdybych byl věděl, co pak ještě dále činit mám. Vtom zaklepá někdo na mé dvěře, bylo to o půl osmé kvečeru. Volám „Dále!“ a vejde jistý známý Francouz, jenž vycvičeného k boji kohouta za peníze ukazuje a někdy ke mně dochází. „Snědl jste už svou rejži?“ ptá se. — „Děkuju, jak náleží,“ odpovídám. — „A jak se bavíte?“ — „Špatně! Vidíte, jen kdybych nebyl tak blazeován a kdybych mohl vůbec něco ještě číst! Ti novější Němci zkazili mně všechnu chuť ku čtení. S jakou radostí bych teď četl Atta Trolla, Börna, Immermannova Münchhausena atd., kdybych je nebyl už četl! Ten Heine mi pokazil svou pikantností všechnu chuť a já po jeho Salónu nemohu nyní už nic jiného číst. Dal bych za to nevím co, kdyby chtěla takhle nějaká válka vypuknout. To prolévání krve lidské přece trochu baví!“ — „V tom vězí velká myšlénka!“ odpověděl Francouz a odešel. Netrvalo to ani tři měsíce a galantní Francouz kvůli mé myšlénce už byl zapleten do války, z čehož jsem seznal, že jen Francouzové „pro myšlénku“ bojují. Netrvalo to ale dlouho, a když jsem viděl, že jsem se tak dobře při tom bavil, usmyslil jsem sobě, že sám něco začnu. Vždyť jste beztoho četl, jak jsem anglickému loďstvu na Pejhu posvítil. Nemyslete sobě ale, že z toho bude válka, bůh zachraň, já jsem si jen tak trochu zažertoval. Což je také o těch několik mrtvých! Nejvíce mne ale bavilo, když noviny tvrdily, že byli Rusové za námi a že nám pomáhali. Je to znamenité, jakmile se v Číně známka života objeví, už soudí lidé, že jsou Rusové za námi. Nejsou-li před námi, za námi jistě nejsou.

Nyní ale skončím. Chci se podívat na pimprlácké divadlo za Smíchovskou branou (nyní jsou u nás už všechny brány *smíchovské*); to mě ještě jedině baví.

Prosím Vás, dejte mi jen pozor, aby se můj čínský dopis na dobrou češtinu převedl, neboť bych rád, aby mně všickni dobře rozuměli!

Váš

Lao-tse,
syn nebeské říše,
bytem vedle Národního divadla

P. S. Překládání do jiných než česko-čínských nářečí nedovoluju, jelikož by mně bylo ostatního člověčenstva líto!

II*

Viléme, Viléme, Viléme!

A nade mnou bila půlnoc v zvon, když jsem se v největším zoufalství spustil do čtení druhého čísla Humoristických listů. Jakž jsem se ale podivil, když jsem mezi jinými články také svůj privátní dopis otištěný spatřil! Byla nad ním římská jednička vytištěna, což dokazuje, že vzdor mému vzpírání se přece mne co korespondenta za sebou vléci chcete. Mrzelo mne to velmi, že i můj privátní dopis otiskujete, — to nesmíte činit! Například tento dopis by se už proto pro veřejnost nehodil, že v něm o samých prado-
mácích záležitostech pojednávám. Měl jsem totiž přece radost, že jste mne přijmuly; člověk si vydělá alespoň na rejži! Abychom se ale hned usjednotili, můžete mne vyplácet čínským způsobem. U nás se totiž platí tím, co spisovatel nemá, co ho jaksi doplňuje a po čem touží. Prozaikovi platí se ideálním způsobem, totiž pouze vděčností, a básníkovi něčím reálním. Tak například obdrží básník Písní z hladu jelítko nebo jitrničku (pivo musí si k tomu ovšem sám zaplatit), básník Hřbitovního kvítí monument z nadávek, Cigánských melodií dlouhý prsten, Večerních písní libru destilovaného oleje pro lampu, Písní v bouři deštník, Písní mrzutého prostředek proti žloutenici, Písní ukrajin-

* Tento druhý dopis byl nám z Číny *telegrafován*. Pozn. redakcí

ských kozáckou čepici atd. A jelikož dostane spisovatel pětiaktového dramatu 25, nahlížíte, že musím já obdržet za jeden dopis 5 zl, což by bylo tedy odbyto.

Když už jednou v literatuře vězím, musím Vás zároveň ubezpečit, že je náš literární život velmi čilý. Mimo nesčíslné spisy čínské Matice, kteráž až do roku 1818 byla 78 701 svazků vydala (viz Časopis Muzea Císařství čínského, r. 1855, svazek první, str. 70), vydáváme nyní také Slovník naučný. Je to podniknutí velenadějně v zelené obálce. Pro samou arabštinu nedostali jsme se ale posud přes A. To však nic neškodí, jelikož alespoň svým synům něco nového kšaftem odkázati moci budem.

Školy už začaly k nevýslovné žalosti všech školáků a nezdravených učitelů, k nevýslovné radosti pak všech kulečníků, opuštěných milenek, tanečních podlah, krejčích, sklouzaček a jiného školního náradí. Mohu se ale, mezi námi řečeno, upřímně přiznat, že s našimi školami právě příliš spokojen nejsem. Mám vám syna, kterého jsem vzdor všemu namáhání nemohl do žádné školy přivést; všechny byly už přeplněny, na kterých se česko-čínsky učilo, a tatarštinou nechtěl jsem ho nechat mučit. Co mi bylo platno, že jsem dokazoval svou správnost, potřebu, aby kluk se něčemu naučil, měšťanské své právo, že jsem se vykázal z půl miliónu zaplacených daní, že jsem sliboval ještě více daní platit, poněvadž nahlížím pravdu národně hospodářskou „Čím víc daní, tím šťastnější národ“, — byl jsem tak chladně odbyt, že jsem si honem pot s čela stíral, aby se mi nezarazil. Vezl jsem tedy svého kluka do blízkého města Petrovic, kde se pivovár a škola pronajímají, a zde jsme se dostali šťastně do obou. Můj kluk je vám nesmírně bystrá hlava, hned byl na petrovické návsi jako doma, třásl se celý na školu a já pln radosti odejel. Zastavil jsem se ještě na půl dne návštěvou u svého bratra, a když jsem pak přišed domů vstoupil do bytu, přivítal mne přede všemi — můj kluk, jenž byl hned po první školní hodině pěšky domů doběhl, aby zvěstoval, co už umí. Myslil jsem si, že by to bylo pro něho přece trochu těžké, kdyby měl po každé školní hodině několik mil domů běžet, a zůstal tedy pro-

zatím zase doma. Nechtěl byste ho co sběratele drobností?*

Dobře, že se nyní obecní řád převažuje, máme alespoň naději, že leckterý obecní (a tedy také i školní) neřád parou se vymete. Prosím Vás, přičiňte se také trochu, aby to šlo kupředu; mluvte bez obalu, bez dlouhých řečí, krátce a vtipně. Napřed Vám už za všechny vymetené neřády děkuje posud žádným řádem nepoctěný, jelikož všemi neřády nenáviděný

Lao-tse.

III

Skutečně ctěný a věru čtený archíve!

Zvu Vás na havelské posvícení do Nankingu (vysloví se jednoslabičně — jen to zkuste, půjde to!), kamž sám ku neděli pozván jsem.** Ó jakž se těším na taneček! Božská to zábava, to tančení totiž! Jaká to radost, když hudba pohřební valčíky, melancholické polky, bledé kvapíky bez budoucnosti, pusté mazury, naškrobené národními písněmi kvadrily (po chrudimsku „čtverníky“), klášterní menuety atd. hude, když mužští, nevšímajíce si kuřích ok na nohou, očí svých lehkonožých tanečnic se nespouštějí, stiskáním rukou gymnastiku provozují, do uší každé šeptnutí jako do kornoutů chytají, ústy svými perpetuum mobile čili věčné „kde nic — tu nic“ napodobňují, když děvčata rozplývají láskou, něhou a frizúrou, a jak Jean Paul (tatarský spisovatel) praví, štaubférije svých jazýčků slaví,

* Umí-li Váš kluk skutečně tak běhat, jak pravíte, pošlete nám ho raději co *kolportéra*, neboť se nemůžeme na řádného literárního dohazovače nijakž zmoci. Měl by arci teď co český kolportér postavení nemálo choulostivé, avšak obecnstvo by *Vašeho kluka od jiného* zajisté brzy po zpěvu i po peří rozeznalo.

Pozn. redakcí

** Díky za pozvání! Přišliť bychom už jen pana pátera svlékati. Či se snad již i s kalendářem dle *Rusův* řídíte, kteří *co do času* naproti nám — jak Vám známo — *o něco pozadu* jsou? Na objasnění toho čekají

Vaše

málo odbírané, převelmi však rozbírané a probírané

Humoristické listy.

když maminky kombinují a rozpočítávají, mračí se a zase hlavou přikyvuju, kteréžto přikyvování se konečně v dojemné „tlučení špačků“ proměňuje, když sklepník mnohého přinutí, aby se naspěch ještě zlatku vydlužil, když — achich — to je strašná perioda, kdybych neměl ale spisovatelské souchotiny, dovedl bych ji do konců. Já tančím tuze rád, třeba by mne byl jistý kmotr proto „tančmistrem“ pokřtil. (My jsme totiž v česko-čínské literatuře vesměs pokřtěni, jelikož každý z nás často novými jmeny pokřtěn bývá, a to u přítomnosti mnohých pánů, kteří hned co kmotři svědčí.) Ó, tanec je něco vznešeného, vždyť dervišové se i ku svému Alláhovi a Mohamedovi nohama, totiž tancem modlejí! —

Slyšel jsem trochu zpovzdálí, že máme dostat mnoho česko-čínských škol? Nevíte ničeho? Nestarají-li se učitelé o to, mají dobře; nač také potřebujeme národní školy? V praktickém životě dopídíme se beze škol spíše předtopní zlaté doby, a v literatuře máme beztoho škol a starých a mladých školáků dost!

Váš beze školy pracující, nicméně však přece k jisté škole konskribovaný, bratrskými jmeny (ut supra) často pokřtěný, takto ale sám zase informátorem a biřicem jsoucí

Lao-tse.

P. S. Odpusťte, zapomněl jsem na pozdravení; jelikož je to ale copařské, nepřipojuju ho zde přece.

IV

Skutečně z Pekingu
na den narozenin básníka písňe
„Vydrbejte jim — ach, vydrbejte jim!“

Schillerovci!

Netočí se Vám už hlava slavnostmi na památku Schillera? Neotupěli jste už hulákáním k jeho oslavě? Ne? — Já také né! To ale vím, že se nechám o svých stoletých narozeninách právě tak oslavovat jako on. A čím si to u svých Čecho-Číňanů zasloužím? Ničím, zcela podle příkladu

krásnovlasého, ideálního Schillera. On pro nás mnohem méně učinil než jiní velikáni, ledaže nám mládež tím pokazil, že jeho ideálům nerozuměla; nechtěli jsme také zpočátku slavit, když nám ale vynadali barbarů, byli jsme hned jiného náhledu. Ujmuli se celé věci u nás lidé „na slovo vzatí“ (výraz ten jsem Vám vysvětlil v posledním svém dopisu co = *nadaný*), a to se zalíbilo komusi z „našich“ podnikavých literátů tak, že sestavil kalendář pro celý rok ze samých Wulframů, Ulrichů, Friedrichů, Wulfgangů, Dietrichů atd. a usnešeno, že každý den budeme někoho jiného „národně“ slavit. Jelikož zároveň kdosi novou rosolku k těm slavnostem vaří, již „*šillerovinou*“ nazve, budeme zajisté veseli. Ve mně hrajou už při myšlénce na to veselí všechny žilky, blazeovanost mizí, a jak si na slavnost vzpomenu, zpívám si mimovolně refrén národní písně — „Metlici, metlici!“ —

Takto není u nás pranic nového, a proto Vám raději ani nepíšu. Až zase něco bude, neopomine Vám zase psáti Váš dle staré fráze

„na bobku sedící a rumem se přikrývající“

Lao-tse.

P. S. Kupte mně tam libru cukru u vás! Němá tvář čili němé myši (krysy) — divte se té obratnosti stylistické a zvláštnosti obrazů — sežraly mně celou mou zásobu a já po celý poslední čas velmi hořce se ušklíbám, když kávu piju.

HUMORISTICKÉ LISTY 11, 1859, č. 2, str. 9—10; č. 3, str. 19;
č. 5, str. 34—35; č. 6, str. 47-48

TUREK Z PRAŽSKÉHO MOSTU
BLAZEOVANÉMU ČÍŇANU V HUMORISTICKÝCH
LISTECH P. T. PANU LAOTSEVI

I

Veřejné dopisy Vaše pohnuly mým kamenným srdcem, divže nepuklo. Jeví se v nich onen pravý duch kosmopo-

liticko-čínský, který všechno stejnou láskou objímá a vše stejně — trhá a oškubává! Přitom i sloh Váš mnoho slibuje, i jest se nadíti, že z Vás jednou ještě něco bude. Já jakožto starý Turek mnoho na sloh dbám, čemuž se diviti nebudete, povážíte-li, že i se svými myšlenkami už několik set let na našem mostě jsem strávil a mezi nejdůslednější konzervativní pozorovatele světa náležím. Dřevěných panáků jest u nás více, ale mého druhu jsem já jediný, a proto i má láska ku klasickému slohu. Víte, co se u našich starých a mladých staroturků klasičností nazývá? Poučím Vás, jelikož snad i v Číně jiný náhled o tom máte. Pravoturecký klasický sloh musí býti panenský, neboť panenské literatuře sluší i panenský sloh. Ještě tomu nerozumíte? Nebylo by divu, neboť mimo nás Turky ještě žádný na světě k této moudrosti nedozrál! — Naše panny a panenští spisovatelé se vyznamenávají velikým nedůstatkem myšlének a oplývají nevědomostí všeho, co v koránu nestojí a čemu ve školách se nenaučili. Náš panenský sloh tedy jest sloh bez myšlének, a který Turek promyšleně píše, o tom se říká, že neumí turecky a že německý má sloh. Pravoturecký sloh musí býti politicky bez závady, a jako pravý Turek ohle nou hlavu má, by se mu z ní každá nedůvěra v korán rychle vykouřila, tak musí i pravoturecký sloh býti *holý*.

Ta Vaše blazeovanost se mi ale obzvláště líbí. U nás máme dva druhy blazeovaných: jedni jsou jimi z hlouposti, druzí z nouze. Naši bašové a bimbašové náležejí k prvnímu druhu; k druhému opět patří naši literární dervišové. Mnohý z nich ovšem není *blazé*, nýbrž prostě *blázen*. U vás ale jest ještě jakýs třetí druh blazéův, z omrzelosti totiž, — a k těm bych se rád přidal i já, kdybyste mne do svého cechu přijmouti chtěli. — Zdalipak u vás politika také tak straší jako u nás? A máte-li pak proti tomu strašidlu jaký prostředek? U nás jej máme. Když děti strašidla vidí, zpívají jim naše literární chůvy pěkné ukolébavky, milostné a jiné písničky a vypravují jim hezké pohádky v čistě tureckém slohu, aby svá ubožátka hezky uspaly, a hle — oni mile dřímají po celém krásném Turecku! — Jen blazeovaní třetí třídy se jaksí nenechávají

uspat, bude nepochybně třeba, aby o nějaký opiát pro ně se postaralo. — Je-li pak to pravda, že vaši mandarínové jsou vesměs velcí literáti? U nás jest dvojnásobně naopak. Jestli některý mandarín píše, vyvine se co hrozně malý literát, ba menší ještě než malý. Takové tatarské trpaslisko se nedávno vyhrnulo s latinským titulem — přísám Alláh! smíchovské pimprle má stokrát více rozumu než ten politicko-literární derviš, který svým „*Sustine et abstine*“ sebe i druhé mandaríny směšnými učinil. Druhý opak u nás jest ten, že každý literát, který se *nadřecenými* vlastnostmi turecké klasičnosti slohu honosí, už za bašu se má nejméně od čtyř oslích ocasů.

Z pravdivých našich bašů nepovznesl se však skoro nikdo ještě tak vysoko, aby po turecku četl a psal. Potatařili se, mluví mezi sebou tatarsky a též tatarsky pro Tatary píšou. My obyčejní Turci se na to díváme s obvyklou tureckou lhostejností, hrajem bulku a pijem podkvasné pivo. — Každý národ má něco pro sebe, co jiní nemají; naší tureckou zvláštností jest, že ničehož pro sebe nemáme, nýbrž všecko pro jiné! Hoj — byl bych Vás hnedle přelhal! Máme přece i my něco pro sebe — každý Turek totiž má svou malou kotérii, a každá malá kotérie svůj velký klep. Nedělejte si tedy nic z toho, že Vás kdosi „tancmistrem“ nazval. Byl to as nějaký derviš, který Vám nepřeje, že tancem kupředu přicházíte. Naši dervišové se točí neustále na jednom místě okolo sebe jako mouchy v octě, až unaveni zasvé berou, ani o krok nepostoupivše. — U vás tedy máte jen *včerejší* politické noviny? U nás naopak, očekáváme každodenně — *zejtřejší*. Zejtřek, jak víte, jest ideální pojem. Když dnešek přestal, nastává opět dnešek, a tážete-li se, jakž bude s novinami, odpoví se vám: Až zejtra! Och, na to „až zejtra“ my praví Turci hrozně trpíme! Tážete-li se, kdy se zprostíme malodušnosti a krátkozrakosti? — Až zejtra! Kdy nabudou naši bašové rozumu a dervišové ducha? — Až zejtra! Kdy náš staroslavný Stambul přestane býti klepařskou vesnicí? — Až zejtra! Kdy se turečtí spisovatelé naučí času rozumět? — Až zejtra! A takž bych Vám mohl s podobnými „kdy“ napsati list

až do Pekingu dlouhý, a nedočkal byste se přece odpovědi, leč — až zejtra! Nám blazeovaným ale vskutku málo na tom záleží, co včerejší lidé na zejtrek odkládají. Pravý Turek se vůbec o nic nestará, poklepává si břicho, kouří čibuk, hraje v karty, biliár neb kuželky, chodí do kavárny, na lov a do hospody, vydělává aneb utrácí peníze, vůbec, žije jako pravý mameluk. Ano, Alláhu budiž chvála!, takových máme plný *zlatný* Stambul! Žijem jako praví mameluci, a celá Evropa nás velebí a uznává, že jsme chlapíci. Kde které noviny o nás jen zavadí, neučiní toho bez zvláštní poklony a bez poukázání na nejpěknější naše stránky; ale my to také zasluhujem, neboť jsme velkodušní a vysokomyslní Turci, máme energii ve všem a ohně nazbyt, kde ho k oslavě některého velkého bašete potřebujeme, i nedáme se tupiti a zabíjeti jinými, nýbrž tupíme a zabíjíme se raději sami mezi sebou, v hospodách i v kavárnách, po ulicích i v soukromí! Největší naší slávou ale jest, že Alláh nás chránil před filosofií. Nemáme jí — Alláhovi budiž chvála za to! — ani za mák, ni v teorii, ani v praxi, ni v literatuře, ni v životě. Jaké to štěstí! Filosofie učí myslit, u nás ale nemyslí nikdo — vyjímaje toho neb onoho, který o sobě mnoho myslí! A že nemyslíme, tudíž také nejednáme, jsouce spokojeni v pokorné moudrosti své a moudří ve své spokojenosti. Kdo tomu nevěří, patří mezi zastavatele *negace*, jest nemravníkem kosmopolitou a vůbec rušitelem literárního turectví.

Och, kterak jsem se to rozohnil! Skoro jsem zapomněl, že jsem blazeovaný třetí třídy a že mi po světě vlastně nic není. Inu, nezlobím se alespoň z principu, nýbrž jen tak náhodou a žertem. Jsem milovník žertu bez principu, i doufám, že se Vám budoucně takovými žerty zavděčím. Alláh jest velik! Kéž jen kouskem jeho proroka se stane

Váš oddaný

Turek z mostu.

SCHILLEROVA SLAVNOST V HONGKONGU

(*Telegrafická zpráva*)*

Was im Lied soll ewig leben,
muß im Leben untergeh'n.
Schiller

I

Schylovalo se k večeru dne 10. listopadu 1859. Z tisíců komínů vystupovaly sloupy dýmu z příbytkův, kde se o Schillerovi mluvilo, a zdály se ve vzduchové říši ideálův tvořiti gigantický faklcuk, ježž zapadající slunce naháčovou září jakoby omáčkou polévalo. Na geniální nápad tento matičky přírody hleděl lornětem pan Červinka, jenž nejvyšší patro nejnižšího domu v Hongkongu obýval, a chvílemi popadal se — snad samou radostí — za břich.

Konečně oděl myšlénky, které věhlasem jeho se couraly, v slova, řka: „To bych jedl! Ba, to mám hlad!“ Avšak, jako by se rozpomenul, sáhl křečovitě opět po žaludku a doložil: „Mlč, bříšku, ty nemáš krasocitu a nepokročil jsi s osvětou! Místo večere dnešní učiní se vlastenský skutek — oslaví se muž, jehož

„duch mne stále obletuje,
v libých snech se mi zjevuje...“

Nedořekl ještě, a již zavolal služku, které nařizoval: „Ona nekoupí dnes za ten šesták vuřty a chleba, nýbrž dvě barevné lampičky a oleje; slyšela? A pak se zastavila u formana!“

Služka mlčky odešla. Pan Červinka, akademik posledního roku, žurnalista a básník, postavil si sošku Schillerovu, kterou byl za jednu anonci do novin od sochaře dostal, na pult, chopil se břečtanu za oknem a uvil z něho dva věnce; jeden malý, ježž sošce na hlavu vložil, a druhý větší,

* Náš blazeovaný Číňan vytknul mnoho krásných podrobných událostí v telegramu svém z Hongkongu, které, libo-li bude, čas po čase uveřejníme, poslavše tuto srdcelomnou napřed na ukázkou.

ježž sobě kol skrání ovinul. Zatím přišla služka, přinesla lampičku a olej (neboť za šesták nechtěli nikde dvě lampičky prodati) a konečně psaní, které byl forman od rodičů přivezl. Pateticky chopil se ověčený Červinka lampičky, rozkročil se jako Schiller, když Loupežníky poprvé předčítal, a deklamoval v zanícení: „Jdi, dcero má!“ — a ukazuje na hlavu svou:

„Ten věnec, ježž mi vlast má spletla,
nechť uzří jednou magického světla — — —
— — Jdi již — a tam — tam sejdeme se zase!“

Služka porozuměla a odešla.

Když již lampička před Schillerem hořela, zamyslíl se Červinka, sňal zrcadlo se stěny a postaviv se před sošku jal se polodušeným hlasem mluvit:

„Tak tedy ty ses zrodil v Arkádii?“

Ba i já jsem se zrodil v Arkádii — — — a vím, co jest to resignace! Celý Hongkong slaví dnes tě! Na Schützinslu* mluví břichomluvec k tvojí slávě, v Apollo se krinolíny točí k tvojí slávě, ve výborech, v divadlech a kafírnách se plácá k tvojí slávě — a jen já, já, který tebe, velikáne, pronikl, já nemám ani na fakuli, ani na rukavičky; však ctíti tě budu v duchu a v pravdě a duch tvůj i do této svatyně mé se snese, a — — —“ (teď podíval se do zrcadla, a vida více než orlí nos svůj a rozházené vlasy na vysokém čele, doložil:) — — „a po sto letech bude se i sem putovati jako nyní do tvého rodiště i obydlí, jako kdys do Mekky putováno, jako kdys ku zlatému na poušti teleti putováno!“

Ještě jednou podíval se do zrcadla, aby podobnost svou s Schillerem viděl, odložil je, rozpjal obě ruce vzhůru a cítě, že tak velký jest, že ku stropu až dosáhne, zvolal prorockým duchem: „Ba, velký, velký budu — byť i poznal, co je resignace!“ Přimhouřil nyní oči, a poněvadž byl

* Pro ignoranty v zeměpise podotýkáme, že zvláštní hrou přírody i v Praze v Německu jsou místa podobného jména. To sloužíž pro celou povídku na srozuměnou. Pozn. sazeče

hladov, a tedy žaludek jeho lehčí, snadně povznesl se od země až k nebesům a kochal se v pohledu duševním na všecky slavnosti v Evropě a Austrálii, v Kalifornii a Sibirii — vůbec všude, kde německá osvěta a vzdělanost pronikla; shledal v unešení tom, že svět jest vlastně — německý!

Když byl zas z výsostí horování svého spadl, protřel si oči a viděl teprv psaní, které mu byl formán z domova přivezl. Bylo od jeho milé Dorinky a znělo takto:

Mon chér François!

Tuto posílám desítku, kup mi ještě zejtra ráno štucel s bibrfel a klobouk s žamá pentlema. Víš, až zejtra odpoledne k tobě přijedu, navštívíme paní hofrátku a já mám jen letní štrohut; tedy to zaopatř své milující — Dori N.

A vskutku vypadla i božská papírová desítka ze psaní, a co fičela povětrím až k zemi, rodily se v hlavě Červinkově plány sahající až k nebi, které vtěsnaly se pak v významná slova: „Ha, vlasti! máš mne zase! Desítko, pro teď má jsi, a vlasti — pro vždy tvůj jsem! Láska má nechť ustoupí lásce vlasti a velkých vlastenců našich!“ Poté vzal hůl a klobouk a vyhrnul se do ulic hongkongských.

II

Kdo ku konci předešlého odstavku s Červinkou zaplesal a potěšil se z našeho novelistického nadání, ten teprv trnout bude vida, jak s taktem provádíme jej u vypravování svém od nejsvětějšího k elegicko-komickému, od novinářství ku kulturní historii. Laskavý čtenář nechť zví tedy, že je půl sedmé večer, a obzvláště v pražských ulicích tedy friedlandská tma; nechť dále podá nám ruku a my povedeme jej davem lidstva, houfy uličníkův po Příkopech vstříc vozu řebřinovému, který první důkaz nám podá o kulturní historii. Dvě kobyly před vozem jsou první vzorek kultury venkovské, a kdo na voze v slámě sedí, jest druhý vzorek —

kultury pražské. Sedí tam mlynářovic Dori z *** a tím dost řečeno; třeba přijela v slámě, proto přece mohla být v Praze na vzdělání, a že velmi vzdělaná jest (to její vzdělání cinká jako dukáty a šustí jako stovky), poví vám celé okolí, nejspíše ale Červinka a Dori sama, vypočítávají modistky z Perlové ulice, z Příkopů, Konského i Dobytčího trhu, u nichž čepce šila, rajfroky (quondam) hotovila, ano i krinolínové obruče vycpávala, když se ještě z cucků dělaly. Taková tedy Dori — třeba v slámě seděla, přece se cítí a ví, že dnes s Červinkou bude vidět faklcuk, že za jeden večer třináct eroberuňků udělá a zejtra v novém štuclu s bibrfel a v klobouku s žamá pentlema u paní hofrátky figurovat bude. Poněvadž ale potmě nikdo Dorinu vzdělanost neviděl a každý v Praze tak vzdělán není, aby při pohledu na Dori uhodl, kolik uhodilo, stalo se, že náhle na Příkopech vůz státi zůstal a nevzdělanci dále jej pustit nechtěli, protože brzy vzdělaný faklcuk s pochodněmi kolem půjde. Jiná dáma by pětkrát již do mdlob byla padla, ale Dori — díky její venkovské přirozenosti — Dori skočila z vozu a přímo k policajtovi se hnala s žádostí, aby ji doprovodil do Židovské ulice, kde Červinka bydlí. O koně se postará vozka a my raděj pojďme za Dori, kterou policajt vede — ale v pravém a dobrém smyslu slova.

Cestou sbíhali se kandidáti cechu ševcovského a jiná švitorná mládež kol Dori a jejího průvodce, křičíce do všech ulic, že tady ta (ukazujíce na Dori) bez pochodně někomu posvítit chtěla, a proto že jí policajt protře zrak. Skupina kol Dori stávala se větší, její dušička ale menší, a blízko u Židovské ulice byl takový houf lidí za ní, že u zlatého telete na poušti nikdy tolik Židů se nesešlo. Vzdáti se však průvodce svého nemohla a na hovoření nebylo času; pročež s radostí dostihla domu Červinkova a sama do příbytku jeho spěchala; na schodech chystala se, jak mu vymluví, proč jí nepřišel naproti. Než, jsouc u cíle cesty, našla vše uzavíráno. Po dlouhém bouření vyšla z podlejších dveří služka a dozvědění se, koho hledá a kdo vlastně je, přinesla jí klíč, aby šla do pokojíka Červinkova. Zpočátku doufala Dori, že Červinka jen na chvílku odběhl a brzy přijde,

aby ji k faklcuku doprovodil, pak ale sama štucl a klobouk hledati se jala, aby v průvodu známé služky na slávu tu se podívala. Ničeho však nenašla, neb forman psaní s penězi teprv večer poslal a Červinka — jakž víme — jinak nad nimi rozhodl! Konečně vyběhla, aby s onou služkou alespoň si vyšla a Červinku někde uviděla, avšak — i podlejší dvěře byly uzavírány — a Dori sama sobě zůstavena. Strašné myšlenky blouzaly její hlavou, vždy temnější a krutější se stávající, až konečně jako černé hromonosné mračno stály se nad hlavou pronevěřilce, zrádce — Červinky! Jak hrom z toho mračna bije a blesk oči Červinkovi protře, — ponecháme si až na konec; neboť mnoho dobrého najednou dáti škodí a kromě toho kluci již za zády nám křičí, tedy průvod s faklcukem zajisté již kolem jde.

III

Jak povídám, zázraky děly se v Hongkongu! Čím bývá vůbec jen dle titulu kníže, totiž „nejjasnějším“, tím byl v Hongkongu každý, kdož ve faklcuku se zúčastnil; a osvíceným, nejosvícenějším být byla lehkost, jen když se blíže průvodu kdos postavil. A byl to průvod! Napřed houf ubohých dětí, které skákati a plíce si kaziti musely — ex offio; pak banda, ale ne co hraje, nýbrž co zpívá bez programu a bez taktu.

Pak přišla teprv banda, co hrá podle noty, obzvláště tenkrát, když křik se někde strhne, aby křik ten přehlučela a harmonii v něj přivedla. Konečně teprv

dluhým tahem oni tahú
a jsú

fakulanti. Každý unešen jest v vyšší sféry a plápolá v srdci jako ta fakule v jeho ruce; důkazem toho jest spousta dýmu, která z obého onoho plápolání vyvstává. Než ubohému dopisovateli odpustí každý svědomitý čtenář, že zaujat osudy jednotlivce nezkoumal celek a jen Červinky blíže si

všímal. Ba i Červinka byl osvíceným! Vždyť ve dvou hodinách pokročil s kulturou; za onu desítku koupilo se Schiller-Gilet na Široké ulici, vypůjčil se frak za 3 zl, koupila se konečně i Schillerseife, aby mu po průvodu nikdo nemohl nadat „špinavých“ neb alespoň „kominíků“, a jen boty byly tak dalece schillerovské, že byly básnické, tj. roztrhané; ostatně byl Červinka blaženým a již skrz mnoho ulic blaženosti jeho nebylo konce! Jen neměl chodit ubohý až na pobřeží k řece. Tam zůstává v jednom domě veliký duch, ač malý člověk, jehož jméno skví se již v abecedě po „p“ a před „r“; ten jedenkrát, jak dle jména mu přísluší, zařval, a od té doby řve všecko, co kol něho jde. Proto i nyní na nábřeží myslil, stoje v okně, že vše se kvůli němu děje a všechněch zraky na se obracel. I Červinku táhlo srdce, aby se obrátil v tu stranu — — — než běda! tu zahlédl zrovna vedle sebe — horribile dictu — svého krejčího, před kterým se byl pro dluhy dlouhé časy již skrýval. Ač vše kol něho hořelo, přece projel ho mráz a ruka se mu trásti počala. Tu se z pochodně, rukou otřesené, shrnulo trochu jisker — zrovna na krejčího!

„Bác bouc! Já ti dám, chlape, schvalně mne posypat jiskrami!“ zahučel krejčí, mysle, že dlužník jeho, aby se ho zprostil, jej popálil; a přitom již dvě ohromné ťafky přilehly do očí Červinkovi, že zčervenal a k zemi se potácel. Lid uznal potrestání svévole za patřičné, a Červinkovi dělaly se mžitky před očima, že musel odnešen býti. Kam ho nesou, kdo jej nese, nevěděl, a jestli vůbec mysliti schopen byl, musel míti za to, že podělen jest něčím neobyčejným, jako onen básník, jenž — jak Schiller dí — při rozdělování země Jovišem pozdě přišel a opět v jiné nadpozemské světy se navrátil. I Červinka octnul se po tak rázném nadělení v jiném světě; vše se mu motalo, válelo, koulelo před očima jako spousty dýmu pekelného, který konečně se rozdělil a v nedohlednou dálí rozhled odevřel. Bylo mu, jako by před ním ležel ohromný suchopár a uprostřed něho stál hříšník nějaký, čekající na strašný soud! Tu zadunělo z oblak dýmových: „Brute, puť Césara!“ a již řítil se na ubohého hříšníka rozvzteklý pes, před nímž onen na útěk

se dal; než kolem suchopáru byly rozestaveny houfy „*všech věrných dušiček*“, které volaly: „Byl náš den a on ani neslavil jej divadelním představením, aby v neděli nato více u kasy vybral!“, a dořekše skládaly se dušičky po groši, po dobráku, po nováku, aby za peníze ty zřídila se nová mučírna pro hříšníka, psem Césarem tak uštvaného. Tu najednou valily se ze všech stran proudy vod, stíny dušiček nad ně vzrůstaly, César zmizel a štvaný hříšník počínal se pohroužeti — tonul! A kolkolem znělo: „Tak mstí se na něm Potopa světa!“ A opět hnuly se dýmové kotouče, a čeho sbírkami na světě nedocíleno, docílilo se sbírkou mezi dušičkami; neb náhle stálo uprostřed dýmu Národní divadlo a na jeho prknách stál — ten, jenž byl při Potopě světa neutonul. A ze všech stran volaly dušičky: „Tak kočovati budeš a toulati se světem bez cíle a pokoje, až i dole na zemi zřízeno bude Národní divadlo! Budeš stár, starším Metuzaléma, budeš starší než Ahasver, věčný žid, a ještě nebude vykoupení tobě, neboť ještě nebude stávatí Národního divadla!“ Tak znělo sférami, nový Ahasver vzkřikl ohromnou žalostí — a Červinka se ze strašného sna probudil. Byl ve svém pokoji.

IV

Červinka se tedy probudil ve svém pokojíku; bylo 9 hodin ráno, tedy již 11. listopadu roku tohoto. Rozhledl se kol sebe, tu zahlédl někoho, a rád by byl zase oči zamhouřil a na blouznícího si hrál, kdyby nebylo již pozdě bývalo. Dori, kterou byl to spatřil, dobře viděla, že k sobě přišel, a neprodleně počala se vyptávat:

„Kde je můj štucel? Kde je štrohut s žamá pentlema?“

„Dorinko, má nejdražší Dorinko, já nemohu mluvit...“

„Mlčel on, neříkal mi ‚ty‘; už jsme spolu kvit; už mu nejsem nejdražší, ale on mně nejdražší! Desítku to koštovalo, ano, desítku, a o tu on mě okradl! Já mohla být u paní hofrátky, já mohla...“

„Ale Dorinko, to ještě všecko může být!“

„Může, může, ale just nebude! Teď může zas on se ne-

chat za svůj nos vodit (přítom ukazovala na jeho velký orlí nos); on se mne nacucal dost; pořád že bude doktorem, že bude ligorozovat, že bude už brzy u konce! Ano, ano, teď jsme u konce! On si jít čehy, a já půjdu hat!“

„Jen pak nech mne k slovu přijít, já ty tvé peníze...“

„Ano, ty mé peníze, těch mých čtyřicet tisíc, ty on miluje, těch on nerad by se zbavil, a já mám pořád sedět a vidět, jak on má fajrum! Včera zas byl na fajrum; však já rozuměla těm, kdo ho sem přinesli, když práli, že se mu pokazil celý Schillerfajrunt. To jsem mu chtěla ještě říci, a teď jsem hotova, teď jdu!“

Po těch nelíčených slovech chopila se svého uzlíku a byla ze dveří — tatam. Červinka byl jako v Jiříkovu vidění. Dostav notně pro žaludek, otrásl se a vstal, nevěda, co si nyní počítí. Šel k stolku a zakoukal se na ověncenou sošku svou, která i na něho bez pohnutí hleděla. Tu vešla služka a po nedlouhé rozmluvě dozvěděl se vše, co Dori tak rozehrálo; dozvěděl se, kdo ji byl přivedl, dozvěděl se, že marně naň čekala, že faklcuk neviděla, že marně štucl a štrohut hledala, ba dozvěděl se od služby ještě více, než vůbec chtěl; neboť přinesla mu zároveň psaní od osudného krejčího, jenž arestem vyhrožoval, nezaplatí-li dluhu ještě téhož dne.

Co počítí v takové nesnázi, kam se utéci, když i jemu nyní César od brutálního krejčího v patách vězel, když strašnou Potopou světa do úst se mu nabíralo a on — v dluhách tonul? Zoufalého prostředku chopiti se rozhodl; jako druhdy Faust zapsal se čertu, tak i on nyní, chopiv se kloubouku, hnal se k onomu, jehož jméno každá žába ku-ňká a jenž bydlí na nábřeží. Zapsal se mu a zapsán je posud; těkává ulicemi hongkongskými a sbírá, kde se co nového stalo, spisuje všechny skandály po kafírnách a učí se pomalu zapomínati na — Arkádii i ve velikost svou příští, řídě se dle výslovné prosby mecenáše svého, „aby mu jen jednou za týden udělal skandál a ostudu zprávami, které po ulicích sbírá“.

HUMORISTICKÉ LISTY II, 1859, č. 8, str. 57—60

NEDĚLNÍ ROZPRÁVKY PRO NÁS

Předmluva

Chci psát fejetonní rozpravy o ledačem, do čeho je vlastně jen nám ženským, ač nemám příčiny zabraňovat, aby mužští do naší rozprávky se nemíchali. Chci psát zkrátka fejetony, a to z následujících příčin: že nechci, aby mužským zůstala výsada psaní, že chci dokázat naši schopnost k psaní a že nechci, aby se moje soutrpitelky nebavily, kde i silnější pohlaví se baví. Já budu psát, najisto psát, a vy, moje drahé, čtěte — prosím čtěte! Neboť vím, že je strašno mluvit a nebýt slyšena, a myslím si, že je rovněž strašno psát a nebýt čtena. To však sobě jen myslím, neboť jsem posud nic jiného nepsala obšírnějšího než jednou z lázní káravé epištoly svému panu manželovi. Je již nebožtíkem a nevím vpravdě, zdaž mé epištoly četl.

Musím se přece přiznat, jak jsem připadla na myšlénku, abych psala. Stalo se mně vícekrát, že jsem obdržela ženské návštěvy právě v okamžiku, kdy jsem byla dočtla dobrý fejeton v některém časopise. Znáte ženské rozmluvy! Předmět se za předmětem rychle mihá, hned je něco nového a hned zas něco stokrát již otřepaného, hned něco zcela zbytečného a zase něco pro domácí potřebu, hned upřímný soucit a hned zase vybraná zlomyslnost, naučená hravost a opravdový vzlet, — a když ženská moje návštěva mne opustila, bylo mně, jako bych byla čtla *druhý* dobrý fejeton. Přišla jsem k nezvratnému náhledu, že my ženské mluvíme nejpikantnější fejetony, aniž bychom o tom věděly. Zajásala jsem jako onen polský žid, který zvědév rozdíl mezi poezií a prózou radostně zvolal: „Teď už mluvím třicet lét prózu a nevím o tom ani slova!“ Věřte mně, že by měly jen ženské psát fejetony!

Přiznám se však raději hned zde, že mluvím fejetony — již déle než třicet lét. Ano, jsem již „skorem“ více než pa-

desáte, a tedy v onom stáří, že mne vedle jiných plodů francouzské literatury také zbožný „Journal de l'immaculée conception“ zajímá. Zdá se, že pyšní králové světa, mužští totiž, po upřímném vyznání kladou moje písmo stranou, — pomalu! Vezměte sobě příklad z krále Francie, jenž byl zároveň králem galantnosti; Ludvík XIV. zamiloval se do Maintenonky, když byla také již padesáte stará, a vy, moji draží, pořád ještě nevíte, co se vám může stát!

Čiže v stáří tom je již přílišná duševní zkostnatělost, než abych mohla psát se snadností, jaké vyžaduje denní potrava našeho čtenářstva? Pokud se mé osoby týče, nevím, v zápiskách svých ale čtu, že mistress Fryer co dáma osmdesát pět lét čítající vystoupila ještě co baletní tanečnice a že madame Mars celé dvě generace nadchnula dramatickým svým uměním. Poznáváte, že jsem zápisky své zakládala jaksi účelně; nebojte se ale: neučiním takového faux pas, abych se chtěla podobat Fryerové, aniž hodlám několik generac trápit. Nebudu psát dlouho a dovoluju, abyste zvolali: „To bude tvá nejkrásnější vlastnost, Kamélie!“ Já chci jen několikrát pérem se vymluvit, jen několik fejetonů napsat, a jak vidíte, — píšu je již. Braňte se proti logice událostí! A proto kladu zde také již předmluvu svou, zcela pravidelně a koketně. Věřte mně, že to byla u Napoleona také jen koketérie, která ho přiměla, aby před Caesarem uveřejnil životopis k Caesarovi. Ač mám také právo říci s mnohým hercem: „Já o kritiku nestojím,“ přijmu ji přece ráda, již proto, aby řeč nezůstala stát, neboť já odpovím *zcela jistě*, a byť byl můj kritik Labienus sám, poslední slovo budu mít přece jenom *já*.

Jsem přesvědčena, že budu psát dosti dobře, ač se nesluší vyznání tak delikátní. Co na srdci a na jazyku, to v péře; sloh bude tedy alespoň jasný, byť nesloužila vlastnost ta ani k jinému, než aby bylo jasně mělkost vidět. Tím jediným způsobem možno také docílit slohu „individuálního“, o kterémž se u nás konečně jednou tvrdí, že je slohem nejlepším! Divná věc, že pravda, která při *mluveném* slohu byla již od Libuše soudně uznána, při *psaném* teprv nyní vítězí.

Jsem ale také přesvědčena, že české čtenářky budou číst, neboť je toho tak mnoho, čeho jim ještě nikdo neřekl, tak mnoho, čeho ještě ostře se nedozvěděly! Vím, že by péro Zapové vypsalo mnohé přesvědčivěji, péro Němcové dojemněji, Světlé duchaplněji, Podlipské hloub, — ale moje péro je zkrátka moje péro, proti kteréžto pravdě, doufám, nebude pražádných námitek. A kde to péro nevystačí, nuže tam ať nastaví čtenářka z myšlének vlastních, aby také nějakou radost měla. Budem se vzájemně doplňovat, budem hrát spolu jaksi divadlo: já například naznačím, jak by měla česká čtenářka vypadat, a tato ať básněnou mou povahu na jevišti života pěkně znázorní. Řeknu-li ale někdy něco příkře, vždyť jsme „mezi sebou“, vždyť mužové sobě také pravdu nesladí; přijměmež z ošklivých jejich vlastností alespoň tuto — a snažme se nemíti jiných.

Společenské naše poměry jsou pramenem, z něhož nejvíce poučení vyčerpáme. Poměry ty se buď lepší, buď by se měly lepší; obé možno i o našem poměru k nynější společnosti říci. Dovolte tedy, abych mluvila o ledačem; kantorovat nebudu, budu se ale učit s vámi a hledět pobaviti vás, především ale také sebe.

Končím tímto svou předmluvu v příjemné naději, že přece prozatím vlastně nevíte, co chci, a datuji ji

v Praze dnem 8. dubna

co vaše oddaná

J. H.

I

Je to hanba, psát o starém tématu, a vlastenectví je staré téma, vidíte, moje drahé! Pravíte, že má vlastenectví něco staromódního do sebe, že je věčně stejné, rozpravy o něm vždy tytéž, fádňí, nezábavné, lidé vlastenci že se tváří stále opravdově a nedovedou ani o Vašich růžových prstech promluvit oním způsobem lehkým a hravým, jakého má děvče potřebí právě tak jako úsměvu, náušnic a tylu. Inu ovšem, jenže záleží *na Vás*, abyste živým účastenstvím

dodaly českému vlastenectví vždy něco nového a moderního! Šaty jsou také již prastarým vynálezem, a přece dovedete pomocí módy míti z nich potěšení vždy nové! Přála bych, aby se Vám vlastenectví stalo takovým šatem, ano aby Vás vůbec šatilo a přikrývalo nahotu Vašeho ducha. Bez vlastenectví jste až příliš dekoletovány! A co se týče oné přílišné opravdovosti, to je také věc podivná! Přívrženec cizího náboženství zdá se nám býti příliš opravdový v pobožnosti své, cizí láska zdá se nám také příliš opravdová, — patří k tomu již vlastní prodchnutost a vlastní cit, pak jsme my samy opravdovy a rozumíme také jiným. Je pravda, vlastenectví rodí někdy až směšnosti! Čtla jsem právě v novinách, jak němečtí dopisovatelé z Paříže tvrdí, že pyrenejský mezek Rigolo, který se proslavil tím, že každého jezdce shodil, je vlastně mezkem německým. V tomto mezkovství je ovšem směšná výstřednost!

Podívejte se na onoho polského jinocha, jak u svatém zápalu vrhá se v boj pro vlast a národ, jak oči jeho srší zmužilostí, jak neustupna jest postava jeho, nepoddávajíc se nikomu leda smrti! Vždyť máte tak rády mužskou odhodlanost, nu a odhodlanost jinocha toho zrodila se z lásky k vlasti a napsala na prápor svůj „Bojuj pro vlast, a bojuješ pro lásku svou!“ Divno, že Polky nežárlí s láskou tou, vidíte — my bychom toho nedovedly!? Česká dívka nedovolí milenci trikolórní pásku k hodinkám, aby sobě neublížil v úřadu, a česká žena nedovolí muži do sboru divadelního, aby Němkyně nepřestaly u ní kartoun kupovat. Arci, vlasy a copy máme právě tak jako ženy Kartága, ale —! — Nepíšu kázání, a protož připouštím zde, že by bylo v „ženských řadách“ líp, kdyby onen milenec ze šlechtého vzdoru přece nosil trikolóru, muž kdyby přece šel na radnici a kdyby bylo vůbec více rozhodných mužských v povltavském Kartágu! Nemohu sobě pomoci, také já se stávám opravdovou, ač jsem chtěla být jen „zábavně poučnou“, jak tituly našich časopisů říkávají.

Žena je třtina, zvláště u nás, kde tak zřídka k samostatnosti odchovávány býváme. Když se ale podívám na naše dívky, prázdné všeho vlastenectví, zdají se mně býti tři-

nami *vytrženými*, bez kořenů a půdy. Jen lehýnký vítr, a roznese všechny třtiny ty po světě, a kamkoli dopadnou, budou právě tak dobře na svém místě jako u nás. Místo aby vyhledávaly kořeny své samostatnosti ve vlastním citu a přesvědčení svém, je jim vrcholem vši mravní samostatnosti dostati se za muže. Vdavky jsou as daleké většině nejvyšším ideálem, vlastní krb celou vlastí, sousedova domku již nevidí, ostatní vůkolí je již úplně lhostejno, a přes hranice vlasti vskočí náhle v hnusný kosmopolitismus, jenž sobě praničeho nevšímá mimo blaho osobní. Vzdělanější ženštiny tomu říkávají hříšným způsobem „všeobecná humanita“; hnusná věc se nezlepší ani nejkrásnějším názvem! Beru tak někdy v tišších a posyátnějších hodinách starý památník do ruky, svědka svých mladých dob. Ondy jsem dlouho hleděla na jeden lístek, na nějž mně byl cizinec napsal:

*Schnell knüpfen sich der Liebe zarte Bande,
wo man beglückt, ist man im Vaterlande.*

Myslím, že *odjinud* byl nám ten kosmopolitismus přívát! České dívky jsou v ohledu tom konečně také oběťmi poměrů!

„Lehko je vám mluvit o vdavkách, když jste vlastní svatbu již dávno odbyla,“ řekla mně kdys jedna z příbuzných mých a možná, že řeknou nyní mnohé, které nejsou v žádném ohledu se mnou příbuzny. Vždyť já vím všechno, co mně můžete říci, bylať jsem také mlada, věřte alespoň toto! Nemohu se ale nikdy spráteliti s myšlénkou, že se má krásnému tomu cíli ženskému obětovati vše ještě krásnější, všechna ideálnost, všechnen nesoběcký cit, vůbec vše, co nás povznáší na výši čistě lidskou. Právě tak nepochopí také žádný poctivý muž, jak může muž druhý obětovat poctivost svou kvůli příjmu, ouřadu nebo snad sňatku. U našich dívek je často divý hon za sňatkem; jen když se zdá hmotná budoucnost zabezpečena, budoucnost ducha a srdce je přitom věcí zcela lhostejnou! Že při divoké honbě se mnohý květ setřese a pošlape, je jisto, a rovněž

jisto, že se užívá někdy i podezřelých „duševních“ prostředků. Vlastenectví například — totiž ono, které se omezí na české mluvení, na nějaké „ano“ a nějaké „Národní beseda je mně nejmilejší bál“ — bývá velmi vítaným prostředkem, když se na nějakého vlastence spekuluje, — odpusťte, slovo to není hezké, nemohu sobě ale pomoci! A krásné vlastenectví stává se hned zase prostředkem bezcenným, ano i směšným, nastane-li opak; hodí se stranou jako ušpiněná rukavice. Ondy jsem šla Ovocnou ulicí za dvěma děvčaty. Znala jsem je, že jsou Češky; slyšíc je německy mluvit, domnívala jsem se tedy, že mají na dláždění Ovocné ulice své „opakovací hodiny“ v němčině. Proti nám šel mladý muž, který se těší opodstatněné pověsti vybraného hrubiána. Děvčata ho zpozorovala, teprv když byl málo kroků vzdálen, a spustila hned okázale po česku. Muž ten — svobodný a zámožný — zaslechl ale také náhlost a schválnost přechodu a odplivl sobě velmi nápadně a zcela negalantně — hrubián! Brzy bych mu byla za to odpustila, že mne jen tenkráté pozdravuje, když jde se mnou osmnáctiletá dcera moje! — — A ta němčina našich dívek! Vždyť, dcerušky, neumíte ani pět slov řádně pronést! —

Polka, když sobě zamiluje cizince, zůstane přece Polkou a její děti *musí* polsky alespoň mluvit umět. Češka je kosmopolitkou. Ženská a kosmopolitismus! Ženská, jejíž srdce je srdce matčino, kteráž je přímo poukázána k lásce rodinné, ztratí náhle lásku tu, ba i všechnu schopnost k ní, jakmile nejedná se o těsný domácí krb její, — jako by již sama matka stala se dorostlé nebo dorůstající dceři cizou! Nebožtík Mácha rozkládal nám jednou o vlastenectví, pamatuju sobě slova jeho. „Raupach napsal,“ pravil, „jen jednu větu, kterou ctím, pro tu ale ctím také Raupacha. Napsal totiž, že otcovraždě nelze se přiučit, ta že vyrůstá ze shnilého bahna vlastního srdce. Nedostatek vlastenectví přičítám také špatnému srdci a myslím, že kdo necitelný k osudům vlasti, také by byl necitelný, kdyby mu matku jeho na veřejném náměstí bičovali!“ — Zachvěla jsem se a přitulila k matce, jako by ji rvali ode mne!

Co to vlastně je, ta „élégance“, těžko říci zcela určitě. Elegance není ani, co my „krásou“ nazýváme, ani co Němci nazývají „Zierlichkeit“, je ale podstatnou částí obého. Mohla bych zde říci ostatně mnoho pěkného nesmyslu, jenž by nakonec třeba také dosti duchaplně vypadal, — pro hlupáky například, že se nám na kráse líbí elegance a na eleganci krása, což nazývají mužští, nemýlím-li se, nesmyslem synonymickým. Zkrátka, eleganci musí člověk spíše cítit než rozumět, k eleganci je tedy potřebí talentu, přirozeného velkého nadání nebo vychováním ušlechtěného nadání původně skrovnějšího. Práví se, že v naší době a v našem „vzdělaném“ světě není výše stojícího člověka, který by nedovedl napsat nějaký obstojný verš; právě tak bych tvrdila, že není člověka, který by nedovedl být trochu elegantním. Ovšem od pravého eleganta bude se člověk tento lišit jako onen „hotovitel“ veršů od pravého poety. Kdo má přirozené nadání, stane se básníkem i za pluhem a elegantem i v pralese; obdivujem se poezii národní i rytířskému chování se jistých kmenů divokých.

A my? V Čechách? V Praze? Od doby prvotní jsme vzdáleny, přirozený cit je zeslaben, pokažen vlivem cizím a nenapraven vlastní silou novou, a ostatní je jen „import“. Daří se nám v tom ohledu jako skoro se vším. Společenský život není dostatečně čilý, aby byl školou elegantního chování, a co se týče kroje, — od národního jsme vzdáleny, a nepracujem tedy k zušlechtění jeho, a kroj moderní je zbožím dováženým, v jehož užívání jsme tedy obmezeny. Zbývá nám jen *výbor*, totiž vybírání z toho, co *jiné* vymyslily. Mnohá paní bude se mnou ještě pamatovati dobu, kdy z Paříže zasílaly se do Prahy loutky v životní velikosti, as takové, jaké stávají za sklem pražských módních skladů. Říkalo se jim Modepuppen a taková loutka měla představovat elegantní dámu pařížské běžící sezóny a měla na sobě vše, *ale vše* navěšeno, co právě v Paříži nošeno. Pražské dámy řídily se zcela podle pupy u Madame S. a podařilo se jim, že skutečně vypadaly jako loutky. Loutky se sice

již nezasílají, my ale loutkujem z plného srdce dál. V nadzmněném *výboru* nejsme v Praze šťastny, podívejte se jen do divadla, do českého nebo německého, rozdíl není. Vidíte buď přílišnou „jednoduchost“, buď okázalou přehnanost, vidíte jen prostřednost, nikoliv zlatý střed.

Móda není věcí tak nedůležitou, jak by mužští rádi tvrdili. Máte-li, pánové, zálibu ze změny přírody, z jarní svěžesti a letní plnosti, musíte také trpět mód! Řekla bych Vám, abyste se hned nedurdili, když se Vám některá móda nová rozhodně nelíbí, těšila bych Vás, že móda je něco čistě *lidského*, že tedy „samu sebe nezná“ a že je smrtelná, totiž že „móda sama zase vyjde z módy“, mluvila bych snad ještě více, — kdybych Vás neznala, kdybych nevěděla, že mluvíte proti všemu ženskému, jen abyste takzvanou duševní nadvládu dokázali, a proti módě snad někdy ze zcela nízkých, materiálních příčin. Snad bychom nechaly se poněkud přesvědčiti, kdyby Váš příklad byl — jen o mák lepší. Když v Praze kdysi zuřila mánie „estetických kruhů“, ve kterých se tolik nafilosofovalo, že nohy až tanec zapoměly, a tolik básní (německých) načtlo, že jsme mluvily protivněji nežli Kosegarten, měla jsem dosti času, abych se také sdílela v jednom kruhu takém, ve kterém se probíral Goethův Faust i se všemi jeho goethovskými a negoethovskými přívěsky. Uměly jsme strašně mnoho citátů nazpaměť a házely jimi jako v Sasku pokroutkami o svatbě. Šéngajst pan L. se mě tázal, který verš ze společně přečteného se mně nejvíce líbil. Citovala jsem bez rozpaku, že výrok:

*Ein Kerl, der nicht ein wenig eitel ist,
der mag sich auf der Stelle hängen.*

„To je čistě ženská odpověď,“ zněla poznámka šéngajstova, až ošuměle laciná. Já ale jsem přesvědčena, že to byla odpověď *čistě lidská*, ano osmělila bych se tvrdit, že onen Goethův výrok je *základní myšlénkou celého Fausta*. Dokázala bych Vám to a pak bych Vás poprosila, abyste, dovolující ideálnímu muži Faustovi samolibost, také nám trochu samolibosti popřáli. Beztoho bychom stály až příliš vysoko

nad Vámi, kdyby nezůstalo po Vašich miliónových a věčně se opakujících poklonách alespoň trochu samolibosti v nás, — třetina Vašeho života zůstala by neplodna. A pak, vždyť jsou módy jen nejzevnějším znamínkem samolibosti naší a vždyť jsou naše módy vlastně a konečně také jen pro samolibost *Vaši*. Dovolte, abych sermón o módách zakončila citátem českým, že totiž také „keř růžový se ročně jinak šatí a jinak kvete“! Růže má ovšem své módy lacino, *rozumná* ženština nemá jich ale mnohem dráž!

To sobě ale pamatujte, že eleganci nelze jevit tou či onou maličkostí, nýbrž *celkem*, na kterémž je pak arciť také každá maličkost elegantní. Maličkosti usouží ducha a vyznačují jen rozdrobenost jeho, *celek* zušlechťuje i povznáší. Platí to i o šatu, i o chování. Musíme ale hledět k samostatnosti, sic nedojdem přece nikdy žádaného cíle. A samostatnosti v tom i jiném ohledu dosáhnem jen *opravdovou vzdělaností*. Výrok, že „šat stane se člověku brzy koží jeho a barva šatu toho že vsákne se v duši“, měl by se vlastně zvrátit a duši by se měl přisoudit vplyv první. *Vzdělání tedy, děvčátka, a pak je také elegance!* A tu nemyslím onu vzdělanost, která považujíc sebe za bílou vlašťovku, upadá již zase v blazeovanou nevšímavost všeho zevnějšího!

III

Vystupuji na nedělní katedru a vy mne vítáte lehkou poklonou. Každá jste se poklonila jinak, jedna s jakous upřímností a druhá hravě, třetí důkladně a čtvrtá skoro pranic — jsou v tom rozličné povahy nebo snad neumění poklon? Poslednější bývá u mužů někdy ctností, u nás je *vždy* nectností, dovolíte tedy, abych měla dnes kapitolu o poklonách. Přitom snad se mně arci přihodí, že ledacos nebude právě poklonou; vždyť jsme ale „mezi sebou“!

Před masopustem sešla jsem se s jistou matkou, která má tři dcery. Nejmladší z nich je už v těch letech, v kterých se přechází z dětských snů do panenských, čili dle Honoráty Wiśniowské do let, kdy se děvče „královnou cítí, ale pro

samý strach panovati nedovede“. Matka vedla tu svou nedovednou královnu právě k tanečnímu mistru. „Musí se naučit à la cour,“ vysvětlovala, „aby uměla přec pozdravit a se uklonit!“ — Ustrnula jsem! Což jsou naše děvčata takovými loutkami, že taneční mistr musí je učit pozdravu? Vždyť jest pozdrav přece nejbezprostřednějším výplyvem *našich náklonností a našich myšlének!* Či není? Nu to bychom byly neschopny upřímné náklonnosti a prázdný vlastních myšlének! Smutná možnost!

Navykla jsem i z poklon posouditi, co v člověku vězí, a při pozdravu seznati již dle oka — a to mýlí mne zřídka-kdy! —, co pozdravující o mně soudí, jak vysoko as mne staví, jsem-li mu lhostejna. Já rozumím pozdravu následovně. Potkám-li někoho, činí osobnost jeho se vším, co o něm najisto vím a nanejisto se domýšlím, jistý okamžitý dojem na mne, kterému nemůže ubránit ani zabránit se do myšlének. Jako se obraz osoby té v mém oku zrcadlí, cítím, že zase oko mé praví již vše, co o ní smýšlím. Nehodná přetvářka může sice rysy obličeje upravit, klame ale jen hlupáka, oko je zrcadlo a nelže. Pozdrav je tedy vždy čin plně duševní, a není-li plně, ukazuje prázdnotu, jen mělkost duše. Pozdrav má objevit mou samostatnou individualitu naproti těm, s kterými se stýkám, má mít zkrátka cos „mužného“ — nemohu jiného slova ani pro ženštiny nalézt. Řekne-li někdo, že ženské neumějí pozdravovat, řekl tím, že jsou společenské poměry pořád ještě smutny a nespravedlivy, že děvče se pořád ještě nevychovává na samostatnost, což jest totožné s pravou vzdělaností. Již jsme zase u té pravé vzdělanosti! Při té je ovšem taneční mistr již poslednější veličinou; posud alespoň nikdo netvrdil, že mistr ten také *myslit* učí. A čemu taneční mistr neučí, tomu neučívají bohužel také matičky. „To a ono se *nesluší*,“ řekne se děvčeti; proč, to se mu neřekne, a děvče také nedojde k myšlení, proč as zase „se něco *sluší*“.

Jak málo vidíme těch pravých duševních pozdravů! Zde kývne hlavou lichá konvence, která ničím není a o kterou vlastně nikdo nestojí, onde pohodí se hlava na nepohybném, do paragrafu à la pàon zkrouceném krku, často

na důkaz, že nerovnost sociálního postavení vyvolává domýšlivost i tam, kde není prážádné příčiny, a jinde zase zatřepetá se hlavička jako bojácné ptáče v kleci na doklad, že jest nesmírně mnoho zbytečného strachu a ostýchavosti ve světě. Mužští nás pozdravují napřed — mesdames, to není poklona půvabům těla nebo zrcadelnosti něžné duše, to je skoro urážka, výplyv společenské superiority, milost, která patří tam, kam všechny milosti patří!

Když ale již jednou jsou poměry pro okamžik nepolepšitelné a když již jednou to hrubější pohlaví chce být zdvořilé, neopovažuju se kázat revoluci, ač jsem urputnou nepřítelkyní všech takzvaných domácích pravidel, jakým je například německé „Pozdravení je zdvořilost, poděkování povinnost“. Jak by as naše mladistvá děvčátka při té revoluci vypadala! Je to rozkoš, na ně se podívat, když děkují. Mnohá je tak hezká, že by sobě sluníčko nad Lachmannovým ústavem radostí poskočilo, kdyby ji fotografovat mohlo; a jakž by se zase totéž sluníčko ušklíblo, kdyby její pozdrav vidělo! Mužští procházejí se řídčeji než my, když jdou po ulici, myslí obyčejně na své starosti a na výdělek pro rodinu, jdou za prací svou. A tu platí slova Rückertova moudrého bramína, jež můj synek musil ondy stokrát z trestu opsat: „Pracujícího pozdrav sám, nemá času při práci!“ Takové pěkné pouzderko mladistvé dívčí duše beře ale zdvořilost za povinnost a děkuje nejstaršímu a nejzasloužilejšímu muži tak nedbalým kývnutím, že by se v tom mohlo jevit urážející opovržení, kdyby se nejevila vlastně nevědomost. Nepozdravení může zde pocházet z dětské ostýchavosti, nepoděkování nebo poděkování nedbalé pochází zcela jistě z duševní obmezenosti. Naproti mladým mužským jest ovšem ostýchavost na svém místě a někdy věci zcela záslužnou; tu ale je měřítkem pravý takt, který musí vypomáhat i tam, kde snad dokonce drzost pel mladistvých ideálů stírává. Mužům nekážu o pokloně, mohli by sami sobě kázat.

Není pomoci, jsme již opět v plném proudu důkazů o důležitosti pravého vzdělání! Jím se zvyšuje takt, jím se vyrovnávají i společenské rozdíly, s vyrovnáním vzrůstá

vzájemná samostatnost, a ta se pak objeví i ve všem zevnějším, tedy i v pozdravech. Pravý pozdrav nalezněš jen mezi lidmi samostatnými! A tuž se osměluju, vycházejíc z maličkosti, z pouhého pozdravu, tvrdit co nejponíženěji, milé matičky, že vyšší dívčí škola je snad přece výdatnější než salón tanečního mistra a že jedna túra samostatného myšlení je taktéž výdatnější než všechny čtyry túry „à la cour“. Při taneční zábavě vypadají děvčata vždy jinak než v životě, i poklona jejich je tu naučená salónní lež, kterou do života bez osobní újmy přenést nesmějí.

Čímž nechci, děvčátka, snad zamezovat Vašim zábavám! Jenom bych ráda, aby salón tanečního mistra nebyl považován za školu, nýbrž za to, čímž vskutku jest, za místo hravé, pouhé zábavy! Ráda bych, aby se neříkalo: „Je tuze cvičená, i tančit se zvláště učila!“

IV

Zajisté že očekáváte, že sobě porozprávíme také o lásce, o manželství. Kdybych se k tomu odhodlala, učinila bych to velmi opatrně, jen tak, jako když člověk něco chce říci a zase nechce. Nesmírně mnoho napsalo se již o obou těch poměrech, mnoho krásného i trefného, a přece zůstalo se vždy jen na povrchu; objevily se as pravdy tak veliké, jako když se řekne, že slunce svítí a v noci že je tma. Je to sice velmi hezké od slunce, že to dělá, a velmi hezké od spisovatele, že to poví; takto se ale o to nestaráme, protože pravdu takovou samy dost dobře víme. Možno také, že spisovatel cítil sám velmi hluboce, co nám povídá, že podává ohnivou růži svých citů; lásku plně vycítit dovedou vždy však jen *dva* lidé, nás ostatní zajímá na ní jen to, co se v obecném životě „pikantností“ zove. A taková „pikantnost“ bývá pro ty, jichž se týče, velmi smutnou věcí, nemíváme ani ponětí o jejím dosahu!

Těžko psát katechismus lásky a ještě tíže rádce nějakého. Již samu definici lásky učiní sobě každý sám, protože ji cítí každý *původně*. Jednomu je jarním jenom snem, a že osud

jeden takový sen po druhém jemu odhání, třebaž málo bolestně, ztrácejí dnové ti vždy více jara, až přejdou v střízlivé, vypočítavající bdění. Podobní lidé nepotřebují rádce. Jinému zas je láska, ať se dostaví dřív, neb později, celým životem. Dosáhne-li cíle tužeb svých, získal život svůj nanovo, nedosáhne-li, je mrtev a v nejlepším případě kráčí životem co člověk zkamenělý, tedy přece co mrtvola. Jakž možno zde radit, kde hříčka osudu roztíná nejpoctivější zámysly! Jsou případy jen jednotlivé, kde možno mladistvou nezkušenost varovati před lidmi nebezpečnými; avšak i tu třeba nejvyšší ostražitosti tím více, že většina udílených rad pochází z materiální vypočítavosti nebo z blbých sice, přece však zlomyslných klepů. Lidé mívají v skutečnosti nepoměrně více žvatlavosti než vídenští komikové, ač nebyvají za to ani placeni.

Jediným rádcem, jediným filosofem je tu cit *vlastní*. Kdo má hloubku a čistotu citu, dovede být šťastným i v neštěstí, protože „dovede sobě stvořit nový svět“, jak Květ napsal česky a jiní jinak, všichni ale pravdivě. Šťastný ten „citelník“ je také jediné hoden vyměnit vlastní srdce za jiné hluboké a čisté. Cit má ale velmi jemná týkadla a poznává velmi lehko, kde mimo něj jeví se spříbuzněnost! To, co vypravují novelisté o klamech lásky, je-li vzato ze života skutečného, týká se obyčejně lidí, jichž cit vyrazil divoce a nestřežen a jichž rozum nepodává protiváhy. Ostražité bdění nad vlastním citem a bystření rozumu, zkrátka pravá vzdělanost je tedy rádcem výdatným a v nehodě i výdatným pomocníkem. Myslím, že to byla Beecher-Stowe, která napsala: „Francouzky mají gardedámy a my Američanky školy!“ Jen ať nikdo nemyslí, že na účet „školy“ vše a vše kladu! Vím, že život školu poráží, vím ale také, že beze škol není nám možná více života upraveného! Děvčátka naše přísahají na známou větu, že „nejvyšším ze všech darů je ženská krása“, snad proto, že to stojí v Schillerově Orleánské, nejčudnějším dramatu. A rozhodně lepší jest přece to, co praví zlopověstná Eboli, ženský příklad ten odstrašující: „Odměnou lásky jest zase láska.“ Přitom vypravuje Eboli velmi krásně o kupci, který perlu

raději daroval, než aby ji byl prodal níž, než cena její byla, — „láska se musí darovat nebo zakopat!“ Než cena její byla! K odhadnutí ceny je potřebí mnoho, velmi mnoho jemnosti a rozumu, aby se nedoceníl nebo nepřecenil vlastní cit a aby se ocenit mohl i cit osoby druhé, jenž jest jediným kupním penízem zde! Zlaté vážky neváží zde dlouho, nýbrž uhodnou a rozhodnou v jediném šťastném okamžiku.

Jaká bývá předmluva, taková bývá kniha: jaká láska, takové manželství. Je-li suchopárna (také tento druh se nalezá!), je jím i manželství, je-li hluboka, nalezne se v manželství hloubka citu, i když oprchá první květ lásky samé, a je-li hrava, je-li pouze hříčkou a věcí zábavnou, zůstává i nadál hříčkou, ale jen příležitostnou, a jen na tak dlouho, až se hříčka ta při první opravdovější příležitosti zlomí. Takovou zlámaninu nelze ani celým tuctem Pechanců zase napravit a „pykání trvá dlouho“, ba až do samé smrti! Po svatební slavnosti nastává věčná všednost, žádný den sváteční nezasvitne v srdci, a sňatek, třeba by v každém jiném ohledu šťastným býti mohl, stává se vzhledem k opravdovému domácímu štěstí přece jen mezaliancí. Celá veselohra trvá právě jen až po svatbu, kdybychom pak vyzdvihli oponu ještě jednou, viděli bychom dojemnou občanskou činohru, třeba i tragédii. Nevěsta žádává, aby milenec kvůli ní „vyhodil slunce, měsíc a hvězdy co rakety do výše“, a manželka sedí pak ve tmě. Vše se zpředu již vyčerpá, a místo aby co manželka těšila se z rostoucí vždy ochoty mužovy, musí se přiskrovňovat tak dlouho, až nastoupí žebrotu o milost. Jaké to ponížení!

Zajisté, kdybych se odhodlala psát o lásce a o manželství, učinila bych to velmi opatrně, jen tak, jako když člověk něco chce říci a zase nechce!

HLAS 9., 16., 23. dubna, 7. května a 1. června 1865

DÁLŠÍ PRÁCE

Sto-, ba tisíckrát jsme řekli již, národ český že je vlastním „národem práce“. Nemá za úkol jen práci tu, kterou má Angličan, Francouz, Němec v kulturním proudu nynější a kterážto práce je mu přidělena měrou rovnou, on má i práci další, vyplývající z příčin historických i moderních, práci: existenci svou sobě vůbec zabezpečit teprv mezi národy uznanými, jmenovanými. Práci tu nelze vykonat jen na poli politickém, škola, průmysl, literatura, umění stejně jsou důležité. V žádném odvětví duševní činnosti nesmí se ustát, v každém musí se národ osvědčit původností, silou, neboť ze všeho, co národem samorostle a výtečně zplozeno, beře zas celý národ další a novou sílu a strava národa musí být právě rozlična při rozmanitých duševních požadavcích nynější. Národ pouze v politickém ohledu duševně činný není lze sobě nyní více myslit, jeho politická důležitost neměla by také trvání.

Praví-li se, že politická činnost je zastavena, nepraví se tím, že je neb vůbec může být zastavena veškerá duševní národa činnost, jížto jest činnost politická právě jen větví jednou, třebaž veledůležitou. Upřímně řečeno, v posledních „politických“ letech bylo nám v ohledu tom trochu ouzko. Politika pohltila veškerou pozornost. Pěkná literatura hnila, a kde přece objevilo se nějaké kvítko, spálil je mráz lhostejnosti. V ostatním umění bylo rovněž mrtvo, vyjma divadlo, které částečně působilo novostí svou, nejživější bylo ale tam a tenkrát, kde a kdy součinně zasahovalo do proudu denních otázek. Ano měli jsme i toho či onoho vůdce svého v podezření, že v literatuře, divadle atd. víc viděl a vážil moment „politický“ než vůbec „národní“. Zdálo se nám, že mu dostačí, může-li říci: „Ejhle, také náš národ má literaturu,“ nebo: „Ejhle, také náš národ má divadlo.“

Proto, že činnost v politice zastavena, národ v jiných oborech neusne, ba usnouti nesmí. Čeho v zmíněných již oborech zanedbáno, nyní, pokud možná, dohnati se musí. Spisovatelé toho například ovšem sami o sobě nezpůsobí, aby rozkvetlo písemnictví; avšak národ je již tak duševně probuzen, že potřebuje stále stravy duševní; podá-li se mu něco dobrého a záživného, nebudem sobě nyní zajisté moci stěžovat, že obecnstvo není součinné. Bylo součinné v literárních dobách před rokem 1848 i před rokem 1860, bude jím i v době nynější, ač určeno-li době té, aby se stala literární.

Rovný prospěch očekáváme při divadle. Právě nyní, v dobách posledních, konstatovati musíme, že jeví se ze strany obecnstva v divadelních prostorách jakás ochablost. Příčiny toho jsou zevnější a pochopitelné. Třeba by ale zevnější příčiny trvaly dál, ochablost trvati nesmí a nebude v prostorách těch. Dvě musí uvážiti obecnstvo stránky. Za prvé: i politickou, i národní důležitost pražského divadla českého. Politickou důležitost jeho poznalo již mnohokrát za krátkého jen trvání jeho. Závodíme duševně s krajany německými, české divadlo závodí s německým, a třeba by toto mělo nepoměrně více všelikých pomůcek, nesmí přece divadlo české, stojící v české metropoli, v ničem ustoupiti nazad. Práce to stojí u nás více, vždyť *jsme* ale národem práce!

Na duševní živosti a hloubce divadla pražského musí se osvěžovat život náš společenský, vzdělávat mnohé kruhy obyvatelstva, vychovávat mládež naše, z ní musí duševní život po celých Čechách brát posily — to zas divadla význam *národní*. Mimoto je pražské divadlo jediným větším ústavem českým, který je úplně v rukou českých a pod kontrolou celého národa. Byla by to pro nás pěkná hanba, abychom ani s ústavem tím ničeho velkého nesvedli. Za taký ústav národní je v národě zodpověden *každý*, může jím také snadno být, nebo zodpovědnost ta ukládá povinnosti jen příjemné.

Nejen obecnstvo co část národa má zodpovědnost svou, nobrž tutéž a ještě větší má také divadelní správa, divadelní

těž personál, rovněž co část národa. Měli-li jsme kdy právo žádat těch, kteří vládnu ústavem a v něm, aby vědomi sobě byli toho, že divadlo české nemá být jen divadlem, nýbrž *uzorným* divadlem, a aby sobě konečně výdatně všimli toho, čeho veřejnost po všechna léta již žádá, máme je zajisté nyní. Divadlo naše musí být nejen co nejsvědomitějším pěstounem domácí literatury dramatické, musí nás seznamovat s písemnictvím vůbec slovanským, musí být zrcadlem světového literárního proudu, pokud tento se jeviště dotýká. Divadlo české musí se stát (posud je toho daleko) brusem i ochranou českému jazyku. Cokoliv na českém jevišti se provozuje, musí být provozováno dokonale. Dokonalosti herecké rozumíme ovšem zcela prakticky; kdekoliv by nedostačila zcela síla, má dojem se vršiti v zjevné vůli. Žádáme *soustavu, lásku a práci*, nic nemožného, nic víc a nic méně, než žádáme ve všech ostatních oborech národní práce, třeba by tyto ani neměly samostatného ústavu co pevný základ práce své. A žádáme tím méně něco nemožného, kde jsou při ústavě talenty více než dostačující, velké. Soustavu netřeba dokreslit, sama o sobě, ni nejlepší náhled o ní nebyl by také ničím platen, kdyby celek nebyl prodchnut vřelou láskou k věci a sprovázen nejpilnější prací. Lásky všeobecné a práce výdatné troufáme se nyní dočkat k spokojenosti všestranné.

NAŠE LISTY 15. října 1868

V Praze 12. dubna [1873]

Odbyli jsme si svatý týden. Z hlubokosti české duše své vzdychli jsme si včera stran nepřátel svých: „Pane, odpusť jim!“ a zítra bude Boží hod a najíme se vlastního jehněčího. „Vzkříšení“ jsme přeskočili, beztoho bychom nebyli k němu nejspíš ani potřebného úředního povolení obdrželi! Zato jsme si v odpůldne Velkého pátku před každým chrámem zapálili veselou hranici a upálili jsme si — naše české prostředky to dovolují — celou řadu jidášů. Jen před chrámem české Thálie nepraskalo a nešlehalo pranic, škoda! Ony se prý při církevním tom obřadu spalují také zbytky starých olejů a světí nový, čerstvý oheň — nu dobře! Olej, kterým jsme byli posud my Čechové mazáni, beztoho už zapáchal a nestál za nic a nějaký nový, čerstvý oheň také nám neuškodí!

Svatý týden třeba trávit v svatém poklidu. My jej také strávili, my ano, ale Němci — pánbůh jim hříchy odpusť! Iluminovali, jákali, tančili po hlavách, objímali se kvůli volební opravě už před vzkříšením jako Rusové teprv po něm, ano seprali se také! Poslednější dovedli bychom též, ale čemu naprosto nerozumíme, jest, že Němci i *pracovali*. Za předsednictví Herbsta měli pilné porady, jakže by využítkovali hned svého vítězství, učinili celý rozvrh stran nastávajících voleb, rozdělili si politickou práci atd. Je to divný lid, nerozumný, zcela jiný nežli my! My neděláme ani tenkrát nic, když *prohráváme*, jakpak teprv, kdybychom jednou nějakou neopatrnou náhodou vyhráli! My jsme spokojeni, že máme svou „spravedlivou věc“, a ta zůstane ovšem spravedliva i pak, kdyby nám ji se vším všudy odnesli. Naše věc je skutečně „dobrá“, a proto můžem klidně vstrčit ruce do kapsy a nechat se strkat, kam se komu líbí. Připravovat se teď už k volbám, které budou teprv někdy na podzim, k smíchu! My přec víme, cože volby

jsou?! Jednou jsme při volbách do českého sněmu prohráli proto, že jeden ze šlechticů našich musil v den volby jít na zajíce. A před čtrnácti dny přinesla Bohemie zprávu, že z Anglicka přibylo po železné dráze čtyřicet honicích psů, kvůli podzimním zas honbám u Pardubic. Víme tedy najisto, co šlechta naše dělat bude, — nač bychom se zbytečně namáhali! Či měli bychom skutečně také jednou, a to výdatně, sáhnout ku práci, o níž dosti rozumní lidé napsali již i celé knihy? Budem o tom několik měsíců přemýšlet! —

Pašijní týden, týden smutku, uplynul — radujme se teď s veselými! A vesela, ukrutánsky vesela je teď brigáda našich měšťanských sborů! Stalo se jí ovšem něco nesmírně potěšitelného, dostala — bezdětný otec, kterému se náhle narodí dvojčata kluci, nemůže mít větší radost! — dostala *dva kanóny!* Scházely jí posud, o tom není žádná pochybnost, ale málokdo byl si toho trapného nedostatku posud vědom. Já sám ne. Díval jsem se již přec dosti často na tu naši brigádu a pokaždé se mně oči radostí zalily, ale pořád jen mně něco scházelo. „Co je to? — Co jen to je?“ vzdychal jsem jako neuvědomělé sedmnáctileté děvče. Zcela tak dělo se také panu rytíři Steffkovi. Chodil prý po několik let zrovna jako vrtohlavý; ale on je geniálnější než já, on na to připadl, on se náhle zbyl té několikacentové tíže a bronzově zašeptly jeho rty: „Kanóny!“ Už je teď mají a na tom nezáleží, že je nesmějí nabíjet! Už je mají, skutečné kanóny, ti naši páni „*qua militares*“, kteří nanejvýš posud že při některém manévru svém přivedli to tak daleko, že každý druh byl „jako kanón“. Bože, ta radost, až ty kanóny poprvé vyruknou! Už je vidím v bujné fantazii své: jeden bude mít pravou lopatku vyšší a druhý bude sražen v bocích. Ta krása!

Brigáda se krystalizuje a důsledně doplňuje. Již máme při ní tedy:

- a) ostrostřelce, z nichž prý umějí čtyři skutečně střílet;
- á) granátníky, z nichž mnohý je skoro pět stop vysoký;
- b) pěchoťu, která ale — kvůli té Praze — jezdí vždy jen v zavřených drožkách;

- c) kavalérii, která chodí vždy jen pěšky; a
- č) dělostřelectvo, které nebude smít z děl svých nikdy vystřelit.

Scházejí tedy, máme-li zřetel k požadavkům každé řádné brigády, již jen:

- d) pontonýři, kteří se svými pontóny nesmějí nikdy do vody.

A jakpak, kdybychom se snažili ještě dál? Jakpak, kdybychom si vymohli, aby ozbrojené pražské sbory měšťanské měly také ještě takhle:

- ď) obrněnou svou válečnou fregatu!?

Že v Praze a ve vřkolí nemáme žádného moře — ale sponž nebylo posud žádné nalezeno —, nevadí při svobodomyšlných zásadách našich sborů zajisté pranic! Cvičiště by mohlo být na Petříně.

Neotištěno